

АНАЛІЗ І ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Юлія ГАЙБУРА

кандидат економічних наук, доцент,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
e-mail: hayburay@gmail.com

Вступ. Ринкова економіка визначає конкретні вимоги до системи управління підприємством. Саме тому швидке реагування підприємців на зміну господарської ситуації з метою підтримки стійкого фінансового стану підприємства стає більш нагальним. Досягнення стійкого фінансово-економічного стану вимагає глибокого, науково обґрунтованого аналізу фінансових і господарських відносин.

Фінансовий стан підприємства – це здатність фінансувати свою діяльність. Фінансовий стан характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, доцільністю їх розміщення, а також ефективністю використання і багатьма іншими параметрами, наприклад, фінансовими взаємовідносинами з контрагентами і партнерами, платоспроможністю, фінансовою стійкістю.

Підприємство має оцінювати і аналізувати своє поточне фінансове становище і порівнювати його з фінансовим станом попередніх періодів і з фінансовим станом підприємств аналогічної діяльності. Метою даного аналізу є отримання об'єктивної і обґрунтованої характеристики фінансового стану.

Аналіз фінансового стану будь-якого підприємства є необхідною умовою. Саме фінансовий аналіз є засобом оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства. Він може виконуватися як управлінським персоналом самого підприємства, так і будь-яким зовнішнім аналітиком. Результати фінансового аналізу використовуються для планування, контролю та прогнозування фінансового стану підприємства. Основним завданням його є встановлення планомірного надходження грошових коштів і розміщення власних та позичених коштів таким чином, щоб забезпечити нормальне функціонування підприємства, одержання максимального прибутку та ефективного управління ним, а також запобігання банкрутству.

З огляду на нестабільність економічної ситуації в Україні, прогнозування фінансового стану підприємства відіграє роль не лише додаткового інструментарію, а й є необхідною умовою існування суб'єкта господарювання у сучасному мінливому середовищі. Дослідження майбутніх змін фінансового стану підприємства та розроблення стратегічних заходів щодо його коригування є необхідним фактором формування сучасної ринкової стратегії. Прогнозні показники дають можливість підприємству планувати його фінансовий розвиток, уникати значних прорахунків і пов'язаних із ними втрат, робити аналіз доцільності майбутніх витрат, отримувати найбільшу вигоду від господарських відносин з покупцями, партнерами, постачальниками та банками. За відсутності прогнозних даних підприємство схильне до невірних маневрів, що може призвести до втрати позицій на ринку, нестійкого фінансового стану або навіть до банкрутства. Планування і прогнозування є одними з найважливіших елементів в управлінні фінансовим механізмом підприємства.

Проблемам оцінки фінансово-майнового стану підприємства та пошуку шляхів його зміцнення присвячені роботи багатьох вчених-економістів, зокрема таких як: А.В. Бурковська, Л.В. Івченко, О.Є. Федорченко, О.П. Квасова, М.Ю. Аверіна, Л.І. Шмалюк, А.В. Ковалевська, А.А. Акоюн, М. Д. Білик, Н. А. Волкова, Т. М. Ковальчук, А. М. Поддєрьогін, О. О. Терещенко, С. С. Черниш та ін. Кожен із науковців пропонує свою інтерпретацію поняття «фінансовий стан», однак у цілому методика аналізу та сукупність показників, що розраховуються для його оцінки, зазвичай збігаються.

Інтерес до методологічних та практичних питань аналізу фінансового стану обумовлений важливістю забезпечення для суб'єкта господарювання стабільної діяльності, безперервного та ефективного функціонування, раціонального використання фінансових ресурсів. У ринковій економіці фінансовий стан підприємства по суті відображає кінцеві результати його діяльності. У той же час підприємство може бути фінансово стійким і мати достатній рівень платоспроможності в певний момент часу, але мати несприятливі можливості у майбутньому, і навпаки. Тому теоретичні та практичні аспекти аналізу і прогнозування фінансового стану підприємств та виявлення тенденцій розвитку потребують подальшого дослідження.

Сучасний стан економіки нашої країни призводить до того, що суб'єктам господарювання потрібно вишукувати шляхи і напрями для підвищення ефективності діяльності, знаходження нових ідей і можливостей для подолання недоліків та ринкових викликів. Таким чином, проблема поліпшення фінансового стану підприємства і пошуку напрямів удосконалення фінансового стану підприємства є беззаперечною та актуальною.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий стан будь-якого підприємства є найважливішою комплексною характеристикою, яка характеризує ефективність та результативність його діяльності. В той же час, стабільний фінансовий стан дає можливість подальшого розвитку підприємства, що дає змогу оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та підвищувати рівень фінансової стабільності. Задовільний фінансовий стан створює запас фінансової стійкості. Негативна динаміка показників фінансових результатів має, відповідно, небажаний вплив на фінансовий стан підприємства. Погіршення структури фінансових ресурсів підприємства негативно впливає на його фінансовий стан. Важливе значення набуває проблема забезпечення оптимального співвідношення власного і позикового капіталу, яке би забезпечило мінімальний фінансовий ризик за умов максимальної рентабельності власного капіталу. За нестабільних умов розвитку економіки країни та наявності великої кількості саме збиткових підприємств аналіз фінансового стану набуває особливої актуальності [6, с. 118].

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства. Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість аналізу фінансового стану підприємства, якому належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану.

На сучасному етапі розвитку національної економіки діяльність підприємницьких структур відбувається в динамічних, часто змінюваних умовах, що негативно позначається на загальних показниках їх виробничо-господарської діяльності. Стратегічний розвиток підприємств повинен бути орієнтований на збільшення фінансових результатів виробничо-господарської діяльності, зміцнення фінансової стійкості та платоспроможності, що в свою чергу забезпечить високий рівень їх конкурентоспроможності. Тому актуальним є дослідження дієвих інструментів та підходів щодо аналізу фінансової стійкості та платоспроможності підприємств з метою визначення потенційних можливостей підвищення їх прибутковості та посилення конкурентних позицій на ринку.

Аналіз фінансового стану підприємства, поряд із комплексною оцінкою його активів і пасивів, ділової активності, використання капіталу, є важливим елементом визначення фінансової стабільності суб'єкта господарювання [7, с. 78].

Основними завданнями аналізу фінансового стану підприємств можна назвати такі:

- проведення дослідження фінансової стійкості підприємства;
- проведення дослідження щодо ефективності використання майна (капіталу) підприємства;
- дослідження щодо забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- дослідження рентабельності підприємства;
- визначення щодо ефективного використання фінансових ресурсів підприємства;

- проведення об'єктивної оцінки динаміки та стану ліквідності, фінансової стійкості та платоспроможності підприємства;
- загальна оцінка становища підприємства на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності [2, с. 260].

Важливим чинником для аналізу фінансового стану підприємства є інформаційна база, тобто вихідні дані. У сучасних умовах інформаційною базою для аналізу прибутку та рентабельності є: бізнес-план; фінансовий план; форма № 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан); форма № 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід); форма 3 «Звіт про рух грошових коштів» (за прямим, не прямим методами); форма № 4 «Звіт про власний капітал» (Звіт про зміни у власному капіталі); податкова Декларація підприємства; матеріали маркетингових досліджень [1, с. 44].

Фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу.

Відповідно до Наказу Міністерства фінансів України № 170 від 14.02.2006 р. методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки передбачає такі основні компоненти фінансового аналізу діяльності підприємства:

- горизонтальний фінансовий аналіз, який проводиться з метою вивчення динаміки окремих фінансових показників, розрахованих за даними фінансової звітності за певний період часу;
- вертикальний фінансовий аналіз, який базується на порівнянні питомої ваги окремих структурних складових;
- порівняльний фінансовий аналіз, який проводиться для зіставлення планових та фактичних показників, фактичних і нормативних (галузевих, загальних) показників;
- аналіз фінансових коефіцієнтів, який полягає у зіставленні показників звітності та(або) фінансового плану з метою розрахунку коефіцієнтів: коефіцієнт платоспроможності (ліквідності), оцінки оборотності активів, фінансової стабільності підприємства тощо;
- факторний фінансовий аналіз, який проводиться для оцінки впливу окремих чинників на рівень відповідних результативних показників.

Найбільш розповсюдженою з наведених видів є аналіз фінансово стану з використанням фінансових коефіцієнтів, оскільки вони дають високу точність результату за умови їх правильної інтерпретації [10, с. 174].

Фінансовий стан підприємства і його стабільність значною мірою залежать від того, яке майно є в розпорядженні підприємства, в які активи вкладено капітал і який дохід вони йому приносять.

Розміщення коштів підприємства має дуже велике значення у фінансовій діяльності і підвищенні її ефективності. Від того, які інвестиції вкладено в основні й оборотні кошти, скільки їх перебуває у сфері виробництва й обігу, у грошовій і матеріальній формах, наскільки оптимальне їхнє співвідношення, багато в чому залежать результати виробничої і фінансової діяльності, а отже, і фінансова стабільність підприємства.

Аналіз фінансового стану підприємства оцінюється не через один показник, а лише за допомогою системи показників, які з усіх боків оцінюють стан підприємства. Умовно цю систему показників можна поділити на п'ять видів:

- показники майнового стану підприємства;
- показники ліквідності і платоспроможності підприємства;
- показники фінансової стійкості підприємства;
- показники ділової активності підприємства;
- показники рентабельності підприємства.

На прикладі одного з підприємств Хмельницької області проаналізуємо основні показники фінансового стану (табл.1).

Таблиця 1

Аналіз фінансового стану

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020р. від 2018р.	
				±	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	84195	84873	86559	2364	102,8
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	44157	43962	43064	-1093	97,5
Середньорічні залишки обігових коштів, тис. грн.	78439	80800	81718	3279	104,2
Середньорічна вартість активів, млн. грн.	130945	134808	274017	14372	у 2,1р.
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	126084	129623	132002	5918	104,7
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	67939	78042	74709	6770	110,0
Валовий прибуток (збиток), тис. грн.	16256	6831	11850	-1406	72,9
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	6020	1057	3701	-2319	61,5
Коефіцієнт загальної оборотності капіталу	0,64	0,62	0,32	-0,32	-
Коефіцієнт прибутковості (рентабельності) оборотного капіталу	0,077	0,013	0,045	-0,032	-
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,67	0,65	0,66	-0,01	-
Тривалість обороту власного капіталу, днів	526,2	552,1	556,7	30,5	105,8
Рентабельність продукції, %	19,3	8,1	13,7	-5,6	-
Рентабельність власного капіталу, %	4,8	0,8	2,8	-2,0	-
Рентабельність активів, %	4,6	0,8	1,4	-3,2	-

Джерело: розраховано за матеріалами звітів підприємства [8]

Із розрахунків видно, що сума чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) протягом досліджуваного періоду дещо збільшилася (на 2 %). Що стосується середньорічної вартості основних засобів, то їх вартість навпаки – зменшилась майже на 3 відсотка. Середньорічна вартість активів збільшилась майже вдвічі, власного капіталу – на 5918 тис.грн. Коефіцієнт загальної оборотності капіталу протягом досліджуваного періоду зменшився на 0,32. Коефіцієнт прибутковості капіталу звітного року склав 0,045, що на 0,032 менше рівня 2018 року. Коефіцієнт оборотності власного капіталу також зменшився на 0,01 пункти.

Через збільшення собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) на 6770 тис. грн., валовий прибуток у звітному році відповідно зменшився майже на 30 відсотків. І як результат – спостерігається значне зменшення чистого прибутку у звітному році – на 2319 тис. грн. або майже на 40 відсотків.

Оцінювання основних результатів діяльності підприємств є важливою складовою частиною роботи управлінського персоналу щодо реалізації обраної стратегії бізнесу, забезпечення фінансової стійкості підприємства, а також займає вагоме місце в роботі зовнішніх аналітиків підприємства щодо оцінки інвестиційної привабливості та платоспроможності контрагентів, а також оцінки ділових партнерів в умовах ризику та невизначеності. На підставі його результатів управлінський персонал приймає рішення про напрями фінансування підприємства за рахунок власних джерел, інвестори – щодо формування портфеля цінних паперів, а кредитори визначають пріоритети щодо позик, які видають.

Правильна інтерпретація аналітичних показників, розрахованих на основі фінансової звітності, дозволяє управлінському персоналу та зовнішнім користувачам діагностувати проблеми, що наявні в діяльності підприємства, виявляти напрями діяльності, які вимагають додаткового фінансування для розвитку, ідентифікувати проблемні питання розподілу прибутку, як внутрішнього джерела фінансування розвитку підприємства. Відповідно, результати аналізу фінансових результатів, зокрема, операцій з формування та розподілу прибутку, є основним інформаційним джерелом для розробки та прийняття управлінських рішень.

Таблиця 2

Рівень і динаміка фінансових результатів, тис. грн

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020р. від 2018р.	
				±	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	84195	84873	86559	2364	102,8
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	67939	78042	74709	6770	110,0
Валовий прибуток (збиток)	16256	6831	11850	-4406	72,3
Інші операційні доходи	10840	1830	806	-10034	7,4
Адміністративні витрати	4279	3441	3659	-620	85,5
Витрати на збут	2710	1238	833	-1877	30,7
Інші операційні витрати	14087	2548	4463	-9624	31,7
Фінансовий результат від операційної діяльності	6020	1434	2701	-2319	61,5
Інші доходи	-	-	-	-	-
Фінансові витрати	-	-377	-	-	-
Інші витрати	-	-	-	-	-
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	6020	1057	3701	-2319	61,5

Джерело: розраховано за матеріалами звітів підприємства [8].

Дані таблиці показують, що протягом досліджуваного періоду такі фінансові показники, як валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності зменшились майже на 40 % і 40 % відповідно. Разом з тим, підвищилась собівартість реалізованої продукції на 10 відсотків. Що стосується решти витрат, то спостерігається тенденція до зниження.

Як і кожен абсолютний показник розмір прибутку не завжди характеризує ефективність діяльності підприємства. Тому, щоб оцінити ефективність роботи підприємства, одержаний прибуток необхідно співвідносити зі здійсненими витратами — поточними (собівартість продукції) і авансованими (активи або частини їх).

Для об'єктивної оцінки ефективності роботи підприємства недостатньо знати лише абсолютну величину отриманого прибутку. Необхідно володіти інформацією щодо його прибутковості (дохідність, рентабельність), тобто вивчати відносні показники ефективності

діяльності. Для цього слід отримані прибутки порівняти із вкладеним капіталом, ресурсами, понесеними витратами. Тому доцільно проводити на підприємстві оцінку рентабельності його роботи.

Таблиця 3

Аналіз показників рентабельності

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020р. від 2018р. (±)
Показники рентабельності по відношенню до реалізації				
Рентабельність за валовим прибутком (маржинальним доходом) (<i>РВП</i>)	19,3	8,1	13,7	-5,6
Рентабельність за операційним прибутком (<i>РПО</i>)	7,2	1,7	4,3	-2,9
Рентабельність за чистим прибутком (<i>РЧП</i>)	7,2	1,3	4,3	-2,9
Рентабельність по відношенню до активів				
Рентабельність активів (<i>РА</i>)	4,6	0,8	1,4	-3,2
Термін окупності активів (<i>ТОА</i>), років	21,7	125,0	71,4	49,7
Рентабельність необоротних активів (<i>РНА</i>)	13,6	2,0	6,7	-6,9
Термін окупності необоротних активів (<i>ТОНА</i>), років	7,4	50,0	14,2	6,8
Рентабельність оборотних активів (<i>РОА</i>)	7,7	1,3	4,5	-3,2
Термін окупності оборотних активів (<i>ТООА</i>), років	13,0	77,0	22,2	9,2
Рентабельність по відношенню до власного капіталу та зобов'язань				
Рентабельність власного капіталу (<i>РБК</i>)	4,8	0,8	2,8	-2,0
Термін окупності власного капіталу (<i>ТОВК</i>), років	20,8	125,0	35,7	14,9
Рентабельність діяльності підприємства	4,5	0,8	1,4	-3,1
Витратні показники рентабельності				
Рентабельність операційних витрат (<i>РОВ</i>)	8,9	1,8	4,6	-4,3
Рентабельність витрат діяльності (<i>РВЗД</i>)	8,9	1,4	4,4	-4,5
Коефіцієнт адміністративних витрат (<i>КАВ</i>)	0,063	0,044	0,049	-0,014
Коефіцієнт витрат на збут (<i>КВЗ</i>)	0,04	0,016	0,011	-0,029

Джерело: розраховано за матеріалами звітів підприємства [8].

Відповідно до розрахунків таблиці 3 можна сказати, що за аналізуючий період підприємство в цілому було рентабельним. Однак, порівнюючи дані звітного року з базисним, видно, що всі показники рентабельності значно зменшились.

Так, рентабельність за маржинальним доходом зменшилась у звітному році на 5,6 %, за чистим прибутком – майже на 3 пункти. Рентабельність оборотних і необоротних активів на 3,2 і 6,9 % відповідно.

Як відмічалось вище, одним із прийомів у фінансовому аналізі є факторний аналіз. Тому основним завданням, яке вирішують у процесі аналізу рентабельності продукції, є дослідження впливу відповідних факторів на зміну цього показника.

Аналіз валового прибутку провадиться при виборі кращої продажної ціни, а також при виборі оптимальної технології виробництва продукції, в умовах, коли одна технологія дає низькі змінні витрати і високі постійні, а друга – навпаки, більш високі змінні витрати на одиницю продукції з більш низькими постійними витратами.

Вихідними даними для аналізу впливу факторів першого рівня на зміну показників рентабельності продукції є факторні моделі, що відображають залежність відповідного результативного показника (показника рентабельності продукції) від відповідних факторів. Модель, що відображає взаємозв'язок першого з розглянутих вище показників рентабельності продукції (валової рентабельності продукції) та факторних показників першого рівня – чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (ЧД) і собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (С_р), матиме вигляд :

$$\mathfrak{R}_{pe} = \frac{ЧД - C_p}{ЧД} . \quad (1)$$

Використовуючи дані таблиці 2.9, розглянемо приклад застосування цієї моделі для аналізу впливу факторів першого рівня на зміну показника валової рентабельності продукції.

Розрахунок зміни валової рентабельності продукції внаслідок зміни чистого доходу від реалізації продукції й собівартості реалізованої продукції виконаємо способом ланцюгових підстановок.

Результативні показники:

$$\begin{aligned} \mathfrak{R}_{pe(0)} &= \frac{84195 - 67939}{84195} \times 100 = 19,3\%; \\ \mathfrak{R}_{pe(ум)} &= \frac{86559 - 67939}{86559} \times 100 = 21,5\%; \\ \mathfrak{R}_{pe(1)} &= \frac{86559 - 74709}{86559} \times 100 = 13,7\%. \end{aligned}$$

Вплив факторів на зміну валової рентабельності продукції:

- вплив зміни чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta \mathfrak{R}_{pe(ЧД)} = 21,5 - 19,3 = 2,2\% ;$$

- вплив зміни собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta \mathfrak{R}_{pe(C_p)} = 13,7 - 21,5 = -7,8\%$$

Сума факторних змін (загальний вплив обох факторів):

$$\Delta \mathfrak{R}_{pe} = 2,2 + (-7,8) = -5,6\% .$$

Отже, оцінювання основних результатів діяльності підприємств є важливою складовою частиною роботи управлінського персоналу щодо реалізації обраної стратегії бізнесу, забезпечення фінансової стійкості підприємства, а також займає вагоме місце в роботі зовнішніх аналітиків підприємства щодо оцінки інвестиційної привабливості та платоспроможності контрагентів, а також оцінки ділових партнерів в умовах ризику та невизначеності. На підставі його результатів управлінський персонал приймає рішення про напрями фінансування підприємства за рахунок власних джерел, інвестори – щодо формування портфеля цінних паперів, а кредитори визначають пріоритети щодо позик, які видають.

Правильна інтерпретація аналітичних показників, розрахованих на основі фінансової звітності, дозволяє управлінському персоналу та зовнішнім користувачам діагностувати проблеми, що наявні в діяльності підприємства, виявляти напрями діяльності, які вимагають додаткового фінансування для розвитку, ідентифікувати проблемні питання розподілу прибутку, як внутрішнього джерела фінансування розвитку підприємства. Відповідно, результати аналізу фінансового стану є основним інформаційним джерелом для розробки та прийняття управлінських рішень.

У сучасних умовах ведення господарської діяльності дуже актуальним для підприємств будь-якого масштабу постає питання про забезпечення його фінансової стійкості. Одними із

найважливіших завдань будь-якого підприємства є отримання науково-обґрунтованого висновку щодо забезпечення стійкого фінансового розвитку, термінів досягнення поставлених фінансових завдань, реалізації конкурентних переваг та розширення своїх позицій на ринку, зменшення впливу наслідків негативної економічної ситуації на фінансовий механізм підприємства як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі.

З огляду на нестабільність економічної ситуації в Україні, прогнозування фінансових результатів підприємства відіграє роль не лише додаткового інструментарію, а й є неодмінною умовою існування компанії у сучасному мінливому середовищі. Дослідження майбутніх змін фінансового стану підприємства та розроблення стратегічних заходів щодо його коригування є неодмінним фактором формування сучасної ринкової стратегії. Прогнозні показники дають можливість підприємству планувати його фінансовий розвиток, уникати значних прорахунків і пов'язаних із ними втрат, робити аналіз доцільності майбутніх витрат, отримувати найбільшу вигоду від господарських відносин з покупцями, партнерами, постачальниками та банками. За відсутності прогнозних даних підприємство схильне до невірних маневрів, що може призвести до втрати позицій на ринку, нестійкого фінансового стану або навіть до банкрутства. Планування і прогнозування є одними з найважливіших елементів в управлінні фінансовим механізмом підприємства.

Крім того, необхідність прогнозування фінансового стану підприємства зумовлена значним ступенем невизначеності та великою кількістю ризиків, адже економічне середовище, як зовнішнє, так і внутрішнє характеризується високим динамізмом та змінами. Прогнозовані фінансові показники є важливою складовою процесу управління підприємством та його підрозділами у контексті виявлення можливостей та загроз, рівня платоспроможності підприємства.

Проте обробка фінансово-аналітичної інформації, особливо великих підприємств, є трудомісткою і передбачає великий обсяг різноманітних обчислень, а тому автоматизація фінансового аналізу стала об'єктивною потребою.

Автоматизація фінансового аналізу дозволяє не тільки проводити всебічний ретроспективний аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства, а й вирішує завдання оцінки інвестиційних проектів, побудови і оптимізації фінансових планів організацій.

З огляду на це зростає потреба вивчати нові інструменти автоматизації аналізу та прогнозування, підвищувати кваліфікаційні навички фінансових менеджерів та аналітиків, адже в умовах діджиталізації світу важливо не відставати від передових технологій та застосовувати міжнародний досвід управління ризиками бізнесу [4, с. 174].

Алгоритм здійснення прогнозування містить декілька етапів:

- визначення мети та постановка завдання,
- структурування інформаційного поля, виявлення факторів та вивчення можливостей отримання результату,
- виявлення слабких та сильних сторін для вибору та встановлення класу моделей щодо опису об'єкта прогнозу,
- зосередження уваги на виборі необхідних методів та алгоритму прогнозування та оцінки точності прогнозу,
- складання та опис моделі для оцінки якісних характеристик моделі,
- здійснення безпосередньо самого прогнозу [3, с. 173].

В процесі прогнозування фінансових результатів діяльності компанії варто керуватися такими рекомендаціями:

- при прогнозуванні варто розглядати та аналізувати всі можливі сценарії розвитку подій, а не лише найбільш ймовірні значення певного показника. Важливо проаналізувати значення, що матимуть місце при вкрай несприятливому та сприятливому стані зовнішньоекономічного середовища;

– якісна оцінка тенденцій майбутнього періоду потребує достатнього обсягу інформації про результати діяльності підприємства за минулі періоди. Це сприятиме підвищенню точності прогнозу;

– для збільшення точності прогнозу і зменшення похибки варто враховувати ймовірні майбутні зміни у зовнішньому середовищі функціонування підприємства та інші фактори, які впливатимуть на його діяльність та не можуть бути ним нівельовані. До таких факторів належать, наприклад, темпи інфляції, зміни в податковому і митному законодавстві, дії конкурентів, соціальні та геополітичні чинники тощо;

– прогнозування фінансових результатів не має бути обмежене лише отриманням кількісних значень, тому воно обов'язково має здійснюватися з подальшим проведенням перспективної фінансової діагностики [5, с. 173].

В процесі прогнозування найважливішими є такі фактори: – прибутковість; – наявність власних фінансових ресурсів; – раціональне розміщення основних і оборотних коштів; – платоспроможність; – ліквідність. Прогнозування цих показників дозволяє підприємству розраховувати на стабільність у діяльності. Ці показники є основою для позитивного рішення кредиторів про надання позичкових коштів підприємству, залучення нових інвесторів та розвитку компанії. Об'єктом прогнозування, перш за все, є обсяги фінансових ресурсів, які надійдуть у розпорядження підприємства у майбутніх періодах. Серед таких ресурсів – прибуток підприємства, що залишається після сплати всіх податків та обов'язкових платежів, та амортизаційні відрахування, які відшкодовуються через ціну на продукцію.

Важливим моментом розробки прогнозу фінансового стану є правильний вибір методів та прийомів. При цьому серед науковців немає єдності думки щодо їх переліку та класифікації. Найбільш загальними групами методів, що використовуються у переважній більшості наукової літератури, є:

- економетричні моделі;
- метод часових рядів (рядів динаміки);
- балансовий метод;
- методи експертних оцінок [9, с. 173].

Оскільки ринкову ситуацію на короткий період спрогнозувати важко, а використання трендового моделювання в короткостроковому періоді не дасть бажаного ефекту, вважаємо, що у цьому випадку доцільно використовувати адаптивні ситуаційні методи. Основною властивістю таких методів є зміна коефіцієнтів побудованої моделі під час надходження нової інформації, тобто адаптація моделей до нових даних. Саме таким принципом відповідають методи, засновані на експоненційному згладжуванні. В даному випадку залежна змінна (чистий дохід, валовий прибуток, чистий прибуток) представляються як функція часу у вигляді багаточлена (форм. 2):

$$Y_1 = a_0 + a_1 t + a_2 t^2 + \dots + a_\lambda t^\lambda, \quad (2)$$

де $a_0, a_1, a_2, \dots, a_\lambda$ – параметри;

t – період;

λ – ступінь полінома.

Оцінки параметрів $a_0, a_1, a_2, \dots, a_\lambda$ можна одержати за допомогою методу найменших квадратів. Розгорнутий запис системи нормальних рівнянь має вигляд:

$$\sum_{t=1}^n y_t = a_0 n + a_1 \sum t + a_2 \sum t^2 + \dots + a_\lambda \sum t^\lambda \quad (3)$$

$$\sum_{t=1}^n y_1 t = a_0 \sum t + a_1 \sum t^2 + a_2 \sum t^3 + \dots + a_\lambda \sum t^{\lambda+1} \quad (4)$$

$$\sum_{t=1}^n y_1 t^\lambda = a_0 \sum t^\lambda + a_1 \sum t^{\lambda+1} + a_2 \sum t^{\lambda+2} + \dots + a_\lambda \sum t^{\lambda+\lambda}, \quad (5)$$

де n – число членів у динамічному ряді. Підрахунок тут відбувається від $t = 1$ до $t = n$.

Використовуючи матричні позначення, систему нормальних рівнянь можна записати у вигляді: [4, с. 208]

$$T'_j = T' \cdot T_a, \text{ де } j = (y_t); a = (a_j); T = \begin{bmatrix} 1t...t^\lambda \\ 1t...t^\lambda \\ \dots\dots\dots \\ 1t...t^\lambda \end{bmatrix} \quad (6)$$

Для прогнозування основних показників фінансових результатів у досліджуваному господарстві використано статистичний пакет аналізу даних в Excel. В якості аргументів статистичної функції РОСТ, яка обчислює експоненційну апроксиманту даних кривих, використано числові значення чистого доходу від реалізації продукції, валового прибутку, чистого прибутку та показників рентабельності за 2012-2020 рр.

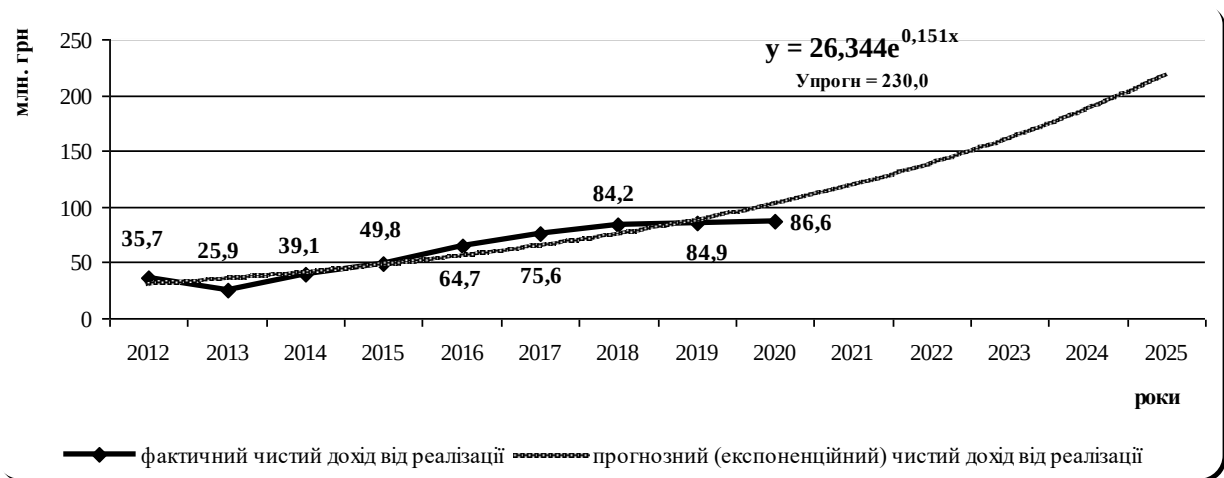

Рисунок 1. Фактичні і прогнозні рівні чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)

Джерело: розроблено автором

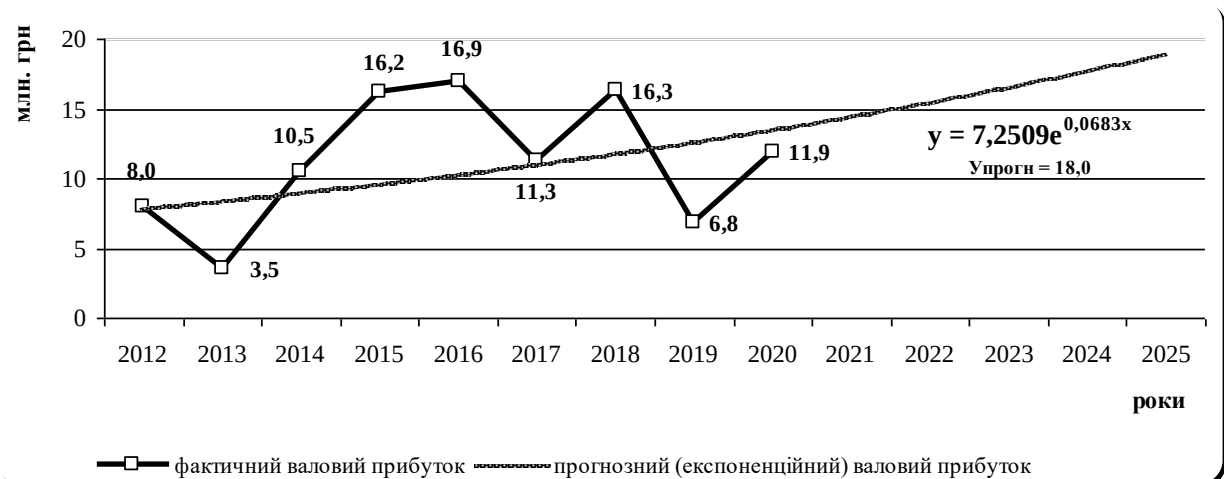

Рисунок 2. Фактичні і прогнозні рівні валового прибутку

Джерело: розроблено автором

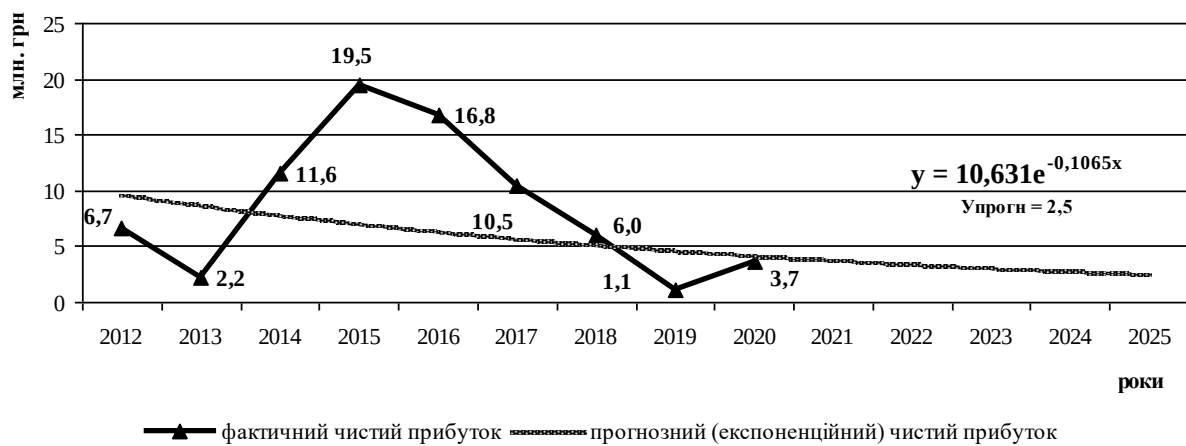

Рисунок 3. Фактичні і прогнозні рівні чистого прибутку

Джерело: розроблено автором

Рисунок 4. Фактичні і прогнозні рівні рентабельності продукції

Джерело: розроблено автором

Рисунок 5. Фактичні і прогнозні рівні рентабельності власного капіталу

Джерело: розроблено автором

Рисунок 6. Фактичні і прогнозні рівні рентабельності активів

Джерело: розроблено автором

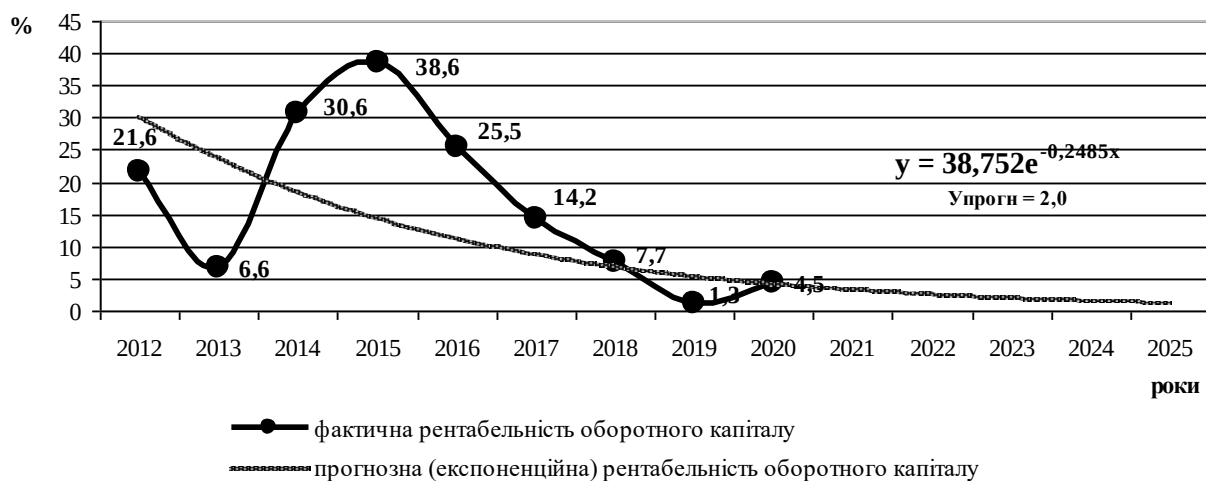

Рисунок 7. Фактичні і прогнозні рівні рентабельності оборотного капіталу

Джерело: розроблено автором

Таблиця 4

Порівняльна характеристика фактичних і прогнозних показників фінансових результатів, млн. грн.

Показники	2018 р.	2025 р.	Відхилення прогнозних від 2018 року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	86,6	230,0	143,4
Валовий прибуток	11,9	18,0	6,1
Чистий прибуток	3,7	2,5	-1,2
Рентабельність продукції, %	13,7	4,0	-9,7
Рентабельність власного капіталу, %	2,8	2,0	-0,8
Рентабельність оборотного капіталу, %	4,5	2,0	-2,5
Рентабельність активів, %	1,4	1,5	0,1

Джерело: розроблено автором

З розрахунків, проведених за допомогою статистичного пакету аналізу даних в Excel бачимо, що протягом наступних років досліджуване підприємство буде занепадати у своєму фінансово - господарському розвитку. У ринковій економіці постійно діє так звана «невидима рука», наслідки втручання якої у діяльність підприємств можуть бути не завжди позитивними. Тому, досліджуваному господарству слід розробляти заходи і вишукувати резерви підвищення ефективності свого аграрного виробництва.

Висновки. Отже, основними напрямками підвищення фінансового стану підприємств України є: своєчасне подання менеджерам підприємств достовірно точні дані про реальний стан підприємства; пошук відповідного співвідношення власного і позикового капіталу, що змогло б зробити мінімальний фінансовий ризик за максимальної рентабельності власного капіталу; проведення інформаційної реклами щодо продукції, яка виробляється на підприємстві; збільшення ринку збуту підприємства; збільшення грошових коштів на підприємстві, що призведе до підвищення коефіцієнту абсолютної ліквідності; виробництво і розроблення нових видів продукції, яка зацікавить споживачів, а також отримання ліцензій на виробництво «ходових» товарів, що дасть змогу стабілізувати і поліпшити фінансовий стан підприємства; проведення заходів зі зниження зовнішньої вразливості підприємства; розроблення планів і здійснення попередніх заходів щодо можливого виникнення проблемних ситуацій та забезпечення їх виконання; впровадження планів практичних заходів за виникнення кризової ситуації, прийняття ризикових і нестандартних рішень; проведення контролю над діями учасників процесу, над виконанням заходів та їхніми результатами.

Прогнозування фінансового стану підприємства є основою для подальшого розвитку та розширення його фінансово-господарської діяльності. На основі прогнозних показників рентабельності, платоспроможності, ліквідності, раціонального розміщення оборотних та необоротних активів тощо виявляється можливим формування подальшої стратегії розвитку підприємства та корегування короткострокових планів за рахунок зміни його тактичних завдань та цілей. В умовах нестабільності розвитку економічної системи прогнозування дозволяє уникнути втрат прибутку та зниження конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Таким чином, комплексний підхід щодо системи оцінки та аналізу фінансового стану та вміння його прогнозувати займає вагомe місце в подальшому розвитку діяльності підприємства. Звісно, аналіз внутрішньої системи функціонування підприємства потребує постійного контролю та спостереження за факторами взаємодії та впливу на досягнення мети суб'єкта господарювання. Визначення аналізу фінансового стану діяльності підприємства та його прогнозованого рівня містить сукупність факторів, що впливають на рівень методики в пошуку резервів нарощування виробництва та його зміцнення в економічному середовищі.

Правильно визначений підхід, систематизовані методи аналітичної роботи в сфері прогнозування фінансового стану відіграють вирішальну роль у майбутньому суб'єкта господарювання. Достовірна, підтверджена інформація щодо фінансового стану діяльності підприємства є основним підґрунтям для ефективного управління.

Список використаних джерел:

1. Гнатенко Є., Венгер Н. Методичні підходи до проведення аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. *Науковий вісник мну імені в. О. Сухомлинського. Економічні науки*. 2016. № 1 (6). С. 42–46.
2. Зайцев О.В., Валюх А.В. Аналіз та напрями поліпшення фінансового стану підприємств України. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 28. С. 255–261.
3. Кононенко Ж.А., Песцова-Світалка О.С. Прогнозування фінансових результатів як елемент планування розвитку діяльності підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 36. С. 171–176.

4. Набатова Ю. А., Малачевська К. О. Автоматизація аналізу та прогнозування фінансових результатів підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8405> (дата звернення: 14.04.2022).
5. Пономарьов Д.Є. Прогнозування показників фінансового стану підприємства як основа формування фінансової стійкості. *Вісник ЖДТУ*. 2016. № 1 (75). С. 49–53.
6. Рзаєв Г. І., Слива А. В. Напрями аналізу фінансового стану підприємства у розрізі потреб економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 3. С. 118–120.
7. Семенова К. Д. Аналіз фінансового стану підприємств України та тенденцій розвитку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 5–6. С. 77–82.
8. Хамська Л.О. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2020 рік. 2021. 472 с. URL : www.km.ukrstat.gov.ua.
9. Юнацький М. О. Огляд сучасних методів прогнозування фінансового стану підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6232> (дата звернення: 16.04.2022).
10. Яцух О.О., Захарова Н.Ю. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018. Том 29 (68). № 3. С. 173–180.

